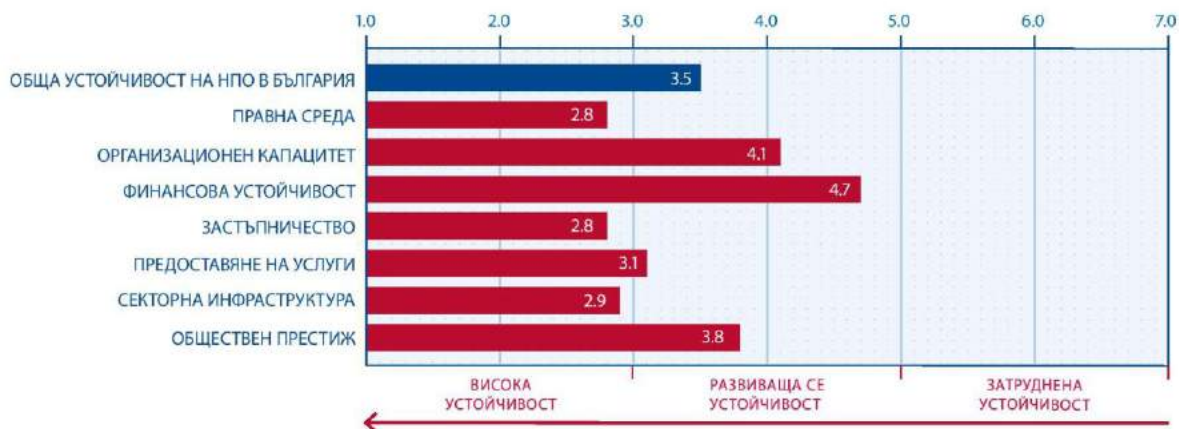

ИНДЕКС ЗА УСТОЙЧИВОСТ НА НЕПРАВИТЕЛСТВЕНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ В БЪЛГАРИЯ ЗА 2020 Г.

ОБЩА УСТОЙЧИВОСТ НА НПО: 3.5

2020-та бе бурна година за България. На 13 март 2020 г. Народното събрание обяви извънредно положение в отговор на засилващото се разпространение на новия коронавирус (COVID-19) в страната. Бяха въведени редица ограничителни мерки, сред които ограничения за събирането на хора на обществени места и мерки, позволяващи проследяване на данните от мобилните телефони на лица, които нарушават карантината. Приетият от Народното събрание закон предвиждаше да въведе и санкции за разпространяването на невярна информация за заразни болести, но президентът наложи вето на тази разпоредба и тя не бе включена в закона. През май 2020 г. Парламентът прие изменения в Закона за здравето, с които бе въведен терминът „извънредна епидемична обстановка“. Това изменение предвижда възможността правителството да обявява такава обстановка по препоръка на министъра на здравеопазването. Допълнително се дава право на министъра да въвежда конкретни мерки за ограничаване на разпространението на епидемията.

В резултат от ограниченията, наложени за пресичане на разпространението на COVID-19, редица икономически субекти трябваше временно да преустановят дейността или да променят начина си на работа. Например, на ресторантите бе разрешено да продават само храна за вкъщи. Според проучване, проведено от „Алфа Рисърч“ през април 2020 г., повече от 25 процента от респондентите са претърпели сериозен спад в доходите си. С цел облекчаване на отрицателните икономически последици от пандемията, правителството въведе няколко мерки за подкрепа, насочени към групи като родители, пенсионери и фирми; нито една от тях не бе предназначена специално за организациите на гражданското общество. Въпреки че наложи промяна в начина на работа на гражданското общество, пандемията изведе на преден план важната роля на НПО в обществото, тъй като те бяха сред първите, които се приспособиха към новата действителност и осигуряваха така необходимите услуги на общностите.

Освен пандемията с COVID-19 и мерките за преодоляването ѝ, през 2020 г. общественото внимание в България беше привлечено от няколко политически скандала. През лятото бе разпространен аудио запис на глас, наподобяващ гласа на министър-председателя. На записа гласът прави обидни коментари относно друг политик и се хвали, че е наредил на независим финансов регулатор да извърши разследване на българска компания. Скоро след това бяха пуснати снимки от спалнята в дома на министър-председателя, на които се виждат чекмеджета, пълни с пари в брой. Министър-председателят заяви, че както записът, така и снимките, са манипулирани.

В рамките на друг скандал собственикът на най-голямата лотария в България успя да избяга от страната след обвинения за неплащане на данъци, а Държавната комисия по хазарта наложи на фирмите му глоби в размер на почти 350 милиона евро. Същевременно Парламентът реши да забрани частните лотарии. Ответният удар на бизнесмена бяха твърденията му, че през последните три години е платил на министъра

на финансите и на министър-председателя подкупи в размер на приблизително 30 милиона евро. И двата инцидента поставят въпроси за корупцията в страната.

Прец юли 2020 г. бяха организирани граждански протести срещу корупцията в страната с искания за оставка на министър-председателя, неговото правителство и главния прокурор. Протестите продължиха няколко месеца. Въпреки ограниченията във връзка с COVID-19 протестите не бяха разпръснати, но имаше случаи на полицейско насилие срещу някои от протестиращите. Това принуди министър-председателя да смени министъра на вътрешните работи в края на юли 2020 г. Освен тази смяна бяха освободени от длъжност още трима министри, сред които министърът на финансите.

През август правителството обяви предложение за приемането на нова Конституция. Основните промени бяха свързани с намаляване на броя на депутатите и няколко реформи в съдебната система, като заместването на Висшия съдебен съвет с отделни съвети на съдии и прокурори, които да имат законодателна инициатива, и намаляване на мандатите на главния прокурор и председателите на Върховния касационен съд и Върховния административен съд. Проектът бе внесен в Народното събрание в началото на септември без оценка за въздействието или обществени консултации. Венецианската комисия критикува проекта и липсата на обществено обсъждане преди внасянето му в Парламента. През ноември, след като не успя да осигури необходимото мнозинство за свикването на Велико Народно събрание (специалният орган, който има правомощия да приеме нова конституция), управляващата партия се отказа от идеята си.

Като цяло през 2020 г. не са настъпили промени в устойчивостта на гражданското общество, което може да се приеме като положително развитие предвид трудностите пред сектора през годината и спадовите през предходни години. В три направления – организационен капацитет, секторна инфраструктура и обществен престиж – се отбелязват подобрения, докато при правната среда и застъпничеството има влошаване.

Съгласно измененията в Закона за юридическите лица с нестопанска цел (ЗЮЛНЦ), който влезе в сила в началото на 2018 г., регистрацията на ЮЛНЦ се прехвърля от съдилищата към Агенцията по вписванията. През 2020 г. повече от 2 700 ЮЛНЦ са прехвърлили регистрацията си от съдилищата. Освен това през годината повече от 1 300 нови ЮЛНЦ са регистрирани в Агенцията. През предходните две години (2018 и 2019) почти 16 000 ЮЛНЦ бяха вписани в Агенцията по вписванията; при това положение общият брой организации, вписани в регистъра към края на 2020 г., е приблизително 20 000.

ПРАВНА СРЕДА: 2.8

Правната среда за НПО в България се влоши през 2020 г., което се дължи най-вече на продължаващите опити да се въведат законови ограничения, които засягат НПО. Същевременно има увеличаване на административната тежест за НПО в резултат от влизането в сила на приетите през преходната година изисквания, уредени в Закона за мерките срещу изпирането на пари (ЗМИП).

Регистрацията на НПО е в Агенцията по вписванията. Процесът отнема само три дни и може да се извърши електронно. Все още обаче е висок делът на отхвърлените молби за регистрация, пререгистрация или промяна на данни, което показва необходимостта или да се преразгледат изискванията на Агенцията, или да се осигури по-голяма гъвкавост на прилагането им.

Измененията в Закона за юридическите лица с нестопанска цел, влезли в сила в началото на 2018 г., предвиждат тригодишен срок за ЮЛНЦ за прехвърляне на регистрацията им от съда към Агенцията по

вписванията; това предполага, че 2020-та е последната година за прехвърлянето. През декември 2020 г. обаче този срок бе удължен с още две години до края на 2022 г. Поради пандемичната ситуация правителството удължи и други крайни срокове, сред които тези за подаване на данъчни декларации и годишни отчети (от март за юни); както и извършването на индивидуалните самооценки на риска и приемането на вътрешни правила по ЗМИП (изключвайки периодът на извънредното положение).

Заради пандемията през 2020 г. НПО трябваше да провеждат онлайн задължителните по закон срещи на своите управителни органи и общи събрания. Според Агенцията по вписванията това не е възможно съгласно сега действащия закон, въпреки че няма специална разпоредба за това. Това доведе до практически затруднения за много организации. Опитът да се предложи включването в закона на разпоредба, която да разрешава онлайн срещи на органите на НПО, бе отложен за 2021 г., въпреки че такава възможност е предвидена за търговските дружества и бе въведена като част от извънредните мерки и за държавните институции.

На 1 юли 2020 г. група депутати от „Обединени патриоти“ (коалиционни партньори на управляващата партия) внесоха изменения в ЗЮЛНЦ за създаването на специален регистър за НПО с чуждестранно финансиране и налагането на някои ограничения за такива организации, включително изисквания към членовете на управителните им съвети да представят имуществени декларации. Според проучване сред 400 активни НПО, проведено от Институт „Отворено общество“ София през август и септември, 77 процента от респондентите определят проектозакона като опит за репресия спрямо НПО. Повече от 300 НПО подписаха съвместна декларация срещу предложението, която бе внесена в Народното събрание. Европейската комисия също реагира отрицателно на предложението, като посочи в Доклада си за върховенството на закона за 2020 г., че „вече стесненото гражданско пространство в България може да бъде засегнато допълнително заради новия проектозакон за чуждестранното финансиране за НПО“. В края на годината все още нямаше развитие по предложението.

През септември 2020 г. бяха приети изменения в Закона за училищното и предучилищното образование, с които на министъра на образованието се дава достъп до офисите и документацията на училищните настоятелства – вид независимо сдружение. Освен това, според новите изменения, когато приключи дейността на училищното настоятелство, имуществото му следва да се прехвърли на училището, към което е било настоятелството, докато ЗЮЛНЦ позволява всяка организация в обществена полза да реши сама кой ще получи активите ѝ след ликвидация. Следователно тези изменения са в нарушение на независимостта на този вид НПО.

През март 2020 г. група депутати внесоха конституционна жалба срещу Закона за социалните услуги, който беше приет през февруари 2019 г., но влизането му в сила беше отложено за юли 2020 г. Жалбата оспорва един от основните принципи на закона: че НПО са партньори на държавата при предоставянето на социални услуги и че държавата може да им делегира извършването на такива услуги. През юли Конституционният съд постанови решение, с което отхвърли доводите на депутатите, като обяви за противоконституционни само четири разпоредби, които не са свързани с възможността да се наемат НПО като доставчици на социални услуги.

През декември 2020 г. в Народното събрание бяха внесени предложения за изменения в Закона за закрила на детето. Социалните НПО определиха тази инициатива като поредната атака срещу правата на детето, тъй като тя въвежда понятия като биологични родители, които могат да доведат до дискриминация срещу деца, които не живеят с биологичните си родители. В края на годината все още нямаше развитие по тези изменения.

През март 2020 г. депутати от „Обединени патриоти“ предложиха изменения в Закона за радиото и телевизията, с които да се даде възможност на Съвета за електронни медии да предотвратява и ограничава разпространението на дезинформация онлайн, като изисква от собствениците на интернет страници да премахват такава информация или, ако не сторят това, да бъде възможно блокирането на интернет страниците им. Проектоизмененията предвиждат също така всички доставчици на онлайн медийни услуги да се регистрират от Съвета за електронни медии, което би могло да важи и за интернет страниците на НПО. Въпреки критиките към проектоизмененията, в края на годината по тях все още нямаше развитие.

Две задължения по ЗМИП, засягащи НПО, влязоха в сила през 2020 г. НПО с годишен оборот над 20 000 лева (10 000 евро) и НПО, за които има подозрения, че дейността им може да се използва за пране на пари или финансиране на тероризма, са задължени да провеждат индивидуални оценки на риска и да приемат вътрешни правила за противодействие на изпирането на пари. Това води до административна тежест за НПО и ги поставя в неравностойно положение в сравнение с много компании с много по-големи финансови обороти, които не са задължени да извършват такива оценки.

Няколко представители на НПО бяха подложени на тормоз от страна на държавата през 2020 г. През април срещу председателката на Българския фармацевтичен съюз бяха повдигнати обвинения за всяване на паника в резултат от някои нейни изявления и интервюта, в които тя твърди, че може да има недостиг в снабдяването на аптеките с лекарства по време на пандемията. През май министърът на външните работи внесе в Министерството на правосъдието предложение директорът на Българския център за нестопанско право да бъде номиниран в Борда на Агенцията за основните права на Европейския съюз като представител на България. След публикация в медиите, която поставя под въпрос независимостта на БЦНП поради това, че организацията получава финансиране от международни донори, номинацията ѝ бе оттеглена.

Всички сдружения и фондации, които работят в някоя от областите в обществена полза, посочени в ЗЮЛНЦ, могат да получат статут на организации в обществена полза. Организацията в обществена полза трябва да спазват допълнителни изисквания, като това да оповестяват публично своите отчети. В замяна за завишената прозрачност, те получават допълнителна подкрепа, като например данъчни облекчения за дарителите си.

През 2020 г. няма изменения в данъчното облагане на НПО. НПО продължават да са освободени от данък върху приходите си от дарения, безвъзмездно финансиране на проекти и приходи от членски внос. Както физически, така и юридически лица могат да ползват данъчни облекчения за дарения за организации в обществена полза до определен процент (5 процента за годишния доход за физически лица и 10 процента от положителния финансов резултат за юридически лица). НПО могат да извършват стопанска дейност, да участват в обществени поръчки и да получават държавно финансиране.

НПО имат достъп до специализирана правна помощ. БЦНП предоставя подкрепа на НПО и им осигурява достъп до различни правни ресурси. Националната мрежа за децата и нейната мрежа от юристи също предоставят висококвалифицирани правни услуги на НПО. Потребностите на НПО обаче непрестанно нарастват и надхвърлят капацитета за предоставяне на правни услуги.

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КАПАЦИТЕТ: 4.1

Въпреки трудната ситуация организационният капацитет на сектора отбелязва леко подобрение през 2020 г., което се дължи на успешното приспособяване на повечето НПО към новите обстоятелства. Според проучване, проведено от фондация „ВCause“ през юли 2020 г., от 113 проучени НПО по-малко от 5 процента са преустановили или са планирали да преустановят дейността си, а повече от три четвърти (77 процента) са започнали да предоставят услуги по алтернативни или новаторски начини, 13 процента са се насочили към нови групи и 30 процента са създали нови партньорства. Въпреки че НПО успяха да реагират на кризата, се очаква стресът в резултат от несигурността и допълнителната работа да се отразят отрицателно на сектора през следващата година.

Подобренията в организационния капацитет са тясно свързани с важната роля, която НПО имаха по време на пандемията за предоставяне на подкрепа и услуги на нуждаещите се. На много места НПО бяха първите, които откликваха на възникващите потребности и оказваха подкрепа на хората. Освен това НПО действаха заедно, като полагаха големи усилия да бъдат на място и да помагат и разшириха обхвата на бенефициентите си. Например, Световният фонд за опазване на дивата природа отбеляза увеличение и на дарителите, и на последователите си през 2020 г.

През 2020 г. НПО надграждат над организационния си капацитет, създаден през предходните години, в това число разбирането им за процесите на планиране и организирането на дейностите. Благодарение на това те можаха да приспособят или да разширят дейностите си, за да отговорят по-добре на потребностите на своите бенефициенти в съответствие с мисиите си. Стратегическото планиране обаче бе трудно през 2020 г. поради несигурността за развитието на кризата. Според изследване, публикувано от БЦНП през май 2020 г., пандемията откри някои проблеми за НПО, сред които липсата на финансиране, за да реагират на нарасналите потребности, и липсата на ресурси, за да приспособят дейностите си.

Недостатъчният административен капацитет в сектора, посочван в предходни доклади, не отбелязва подобрение през 2020 г. Вместо да разработват нови политики, усилията на НПО бяха насочени към това да реагират на потребностите. Освен това, има и спад в броя активни организации, както става видно от факта, че само 220 НПО са кандидатствали при последната покана за стратегически проекти по линия на „Фонд активни граждани“ – съществено намаление в сравнение с предходната грантова програма на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство (2013-2016 г.).

Според изследването на БЦНП 75 процента от 53-те НПО респонденти отговарят, че е трябвало да намалят служителите си заради пандемията. Изследването на „Vcause“ потвърждава тази тенденция, въпреки че процентът не е толкова драстичен: 20 процента посочват, че са намалили служителите си, а 13 процента посочват, че са намалили заплатите. Въпреки че данните за трудовата заетост за 2020 г. ще бъдат обявени едва през втората половина на 2021 г., според данни на Националния статистически институт за 2019 г. по-малко от 30 000 са работили под някаква форма за НПО. Проучване, проведено от „Алфа Рискърч“ през юни 2020 г., установява, че 5,2 процента от хората са членове на НПО и едва 9 процента са доброволци за НПО.

В България достъпът до интернет като цяло е добър и услугата е достъпна. Заради ограниченията, въведени в страната през 2020 г., много НПО започнаха все повече да използват платформи като Скайп и Зум. Според проучването на „Vcause“ 22 процента от НПО респондентите са инвестирали в цифрови технологии и техническо оборудване. Кибер сигурността все още не е популярна тема сред неправителствените организации.

ФИНАНСОВА УСТОЙЧИВОСТ: 4.7

Не е настъпила промяна в общата финансова устойчивост на НПО през 2020 г. и тя продължава да се характеризира с ограничени финансови ресурси. На теория в България НПО могат да ползват различни видове финансиране, но повечето от финансовите източници са оскъдни и в действителност малко НПО получават финансиране от различни източници.

Въпреки че през годината имаше увеличение при някои източници на финансиране – най-значително при благотворителността, голяма част от даренията се насочваха директно към здравни заведения или за хуманитарна помощ и поради това ефектът от тях за НПО бе слаб или никакъв. В някои случаи дарителите пренасочваха финансирането към проблеми, свързани с пандемията. Например, през 2020 г. „Райфайзен банк“ промени фокуса на традиционната си програма за подкрепа на НПО и я пренасочи към подкрепа за болниците в борбата срещу COVID-19.

Според разпределението в държавния бюджет за 2020 г. приблизително 98 милиона лева (49 милиона евро) бяха предназначени за неправителствения сектор. В тази сума обаче влизат средства за спортни клубове и вероизповедания. Голяма част от държавното финансиране се предоставя директно на няколко организации, посочени в закона за бюджета. Сумата от 1 милион лева (500 000 евро), която следва да се отпуска на конкурсна основа от Съвета за развитие на гражданското общество (СРГО), бе загубена отново през 2020 г., тъй като СРГО не бе създаден. На местно равнище някои общини запазиха средствата си за НПО (напр., програмата „Социални иновации“ на Столична община), докато при други общини средствата бяха намалени или

въобще нямаше такива. Например, община Ловеч не е предоставила никакви средства на НПО през 2020 г.

През 2020 г. НПО имаха ограничен достъп до финансиране по оперативните програми на ЕС. Оперативна програма „Добро управление“ – основната програма на ЕС, насочена към гражданското участие и НПО – обяви покана на стойност 2 милиона лева (1 милион евро) за проектни предложения на НПО, работещи в сферата на съдебната реформа, но резултатите бяха обявени чак през януари 2021 г. Програмата на стойност 10 милиона лева (5 милиона евро) за засилване на гражданското участие в процеса на формулиране, изпълнение и наблюдение на политики и законодателство, въобще не бе обявена през 2020 г., въпреки че бе част от първоначалния план; тя не бе включена и в работната програма на оперативната програма за 2021 г.

НПО въобще не са споменати в Националния план за възстановяване и устойчивост на България, по който България ще получи финансиране от ЕС за справяне с икономическите и социалните последици от пандемията, въпреки че в плана има мерки за подкрепа на социални предприятия и предоставяне на социални услуги. Също така, в националните икономически мерки, предприети от правителството за преодоляване на отрицателните последици от COVID-19, не бяха предвидени специални мерки за НПО.

Два от най-важните източници на финансиране за НПО в България са чуждестранни: „Фонд активни граждани“, който получава финансиране от финансовите механизми на ЕИП, и Фондация „Америка за България“ (ФАБ). ФАБ продължава да е най-големият донор за НПО в България. През 2020 г. Фондацията е отпуснала 9,3 милиона щ.д. на НПО в цялата страна. Приблизително 8,6 милиона щ.д. са предоставени на НПО в рамките на целогодишните програми на ФАБ за разпределяне на грантове, при които акцентът е върху области като развитие на частния сектор, образование, културно наследство, независими медии и реформа в съдебната система. Освен това за първи път през 2020 г. ФАБ обяви специална покана за проектни предложения, по която предостави 470 000 щ.д. на 23 НПО за проекти, свързани с доброто управление на местно равнище, наука, онлайн обучение и туризъм по поречието на Дунав. ФАБ оказва подкрепа и за борбата срещу COVID-19 в страната в размер на 401 000 щ.д., като повече от половината сума (234 000 щ.д.) бе за НПО, а останалата бе разпределена на други видове организации.

През 2020 г. „Фонд активни граждани“ обяви втората си покана за предложения за стратегически проекти на НПО. За да улесни НПО да преодолеят трудностите от кризата с COVID-19, Фондът премагна изискванията си за съфинансиране. Той обяви и специална покана за подкрепа на НПО във времената на COVID-19, в рамките на която предостави подкрепа на 128 НПО. Програмата „ИРИС“, с финансова подкрепа от швейцарски фондове и управлявана от фондация „Работилница за граждански инициативи“, през 2020 г. предостави финансиране на двадесет и седем проекта за деца и техните семейства, засегнати от COVID-19.

Благотворителната дарителска дейност нарасна значително през 2020 г. През първите шест месеца на 2020 г. бяха дарени общо 1,6 милиона лева (800 000 евро) посредством специалния номер за дарителски SMS-и (DMS), в сравнение с 1,3 милиона лева (650 000 евро) за цялата 2019 г. Повече от 226 000 лева (113 000 евро) бяха събрани в Щедрия вторник (Giving Tuesday), което е увеличение спрямо сумата от малко над 80 000

лева (40 000 евро) за 2019 г. Фондация „BCause“ и #ZaDobroto събраха повече от 500 000 лева (250 000 евро) за посрещане на потребности, свързани с COVID-19. „Заедно в час“ и Център „Амалипе“ организираха кампания за събиране на техническо оборудване, за да помогнат на ученици от семейства с ниски доходи да участват в онлайн обучението; бяха събрани повече от 800 компютъра и таблета. Трябва да се отбележи положителният факт, че всички големи телевизии оповестиха даренията, като съобщиха имената на компаниите и отделните дарители в най-гледания интервал на новинарските си емисии – нещо, което преди бяха избягвали. Анализ на „Български дарителски форум“ установи, че през периода март и юни 2020 г. даренията, направени от компании, отделни лица и фондации за борба с COVID-19 в България, възлизат на 43 милиона лева (21,5 милиона евро). Преобладаващата част от даренията (90 процента) са предоставени на болнични заведения. Кампанията „България дарява“ 2020 г. бе отменена заради пандемията.

В края на 2020 г. бе публикувано журналистическо разследване на „Help Karma“ – една от най-големите дарителски платформи в България. „Help Karma“ е регистрирана като фондация през 2017 г. Разследването установи, че заплатите, получавани от служителите на фондацията, са прекомерни, имало е случаи на конфликт на интереси (напр., един служител е получил заем от фондацията), както и че няма достатъчно прозрачност как фондацията изразходва средствата. Прокуратурата образува разследване дали е имало законови нарушения, но в края на 2020 г. резултатите от разследването все още не бяха оповестени. По време на дебатите по закона за бюджета за 2021 г. няколко депутати използваха скандала с „Help Karma“, за да обосноват предложението си да се заделят повече от 1 милион лева (500 000 евро) от държавния бюджет за несъществуващото сдружение Give.bg, чрез което да се създаде дарителска платформа, управлявана от държавата. Идеята бе критикувана и впоследствие оттеглена, но бе показателна за опитите на държавата да регулира още повече гражданското общество.

Някои НПО са инвестирали в развитието на услуги или продукти, които да продават с цел приход, но през 2020 г. тези усилия бяха усложнени от отрицателното въздействие на пандемията върху множество малки бизнеси. За да окаже подкрепа на социални предприятия, управлявани от НПО, БЦНП стартира програмите „Спаси спасителите“ и „Let’s Go“, през които да се отпусне финансова помощ на НПО, ангажирани със социално предприемачество. „Reach for Change Bulgaria“ – организация, подкрепяща инициативи за социално предприемачество, които помагат на деца – също насочи програмата си към последствията от COVID-19. Членският внос не е основният източник на доход за НПО и в повечето случаи е символичен. Организации, обединяващи НПО, като „Национална мрежа за децата“ и „Български дарителски форум“, споделиха за проблеми със събирането на членския внос през 2020 г.

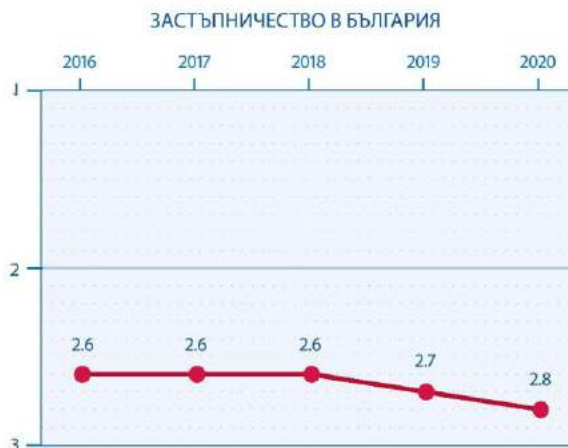
НПО са задължени по закон за публикуват финансовите си отчети и да ги представят на държавните органи. Според Националния статистически институт 14 131 НПО са представили годишни отчети за 2019 г. Някои НПО наемат одитори за проверка на финансовите си отчети, въпреки че това е задължително само за най-големите НПО.

ЗАСТЪПНИЧЕСТВО: 2.8

През 2020 г. се наблюдава влошаване в застъпничеството на НПО, тъй като правителството ограничи възможностите на НПО да участват в процесите на вземане на решения и диалогът с правителствените институции бе труден. В социалната сфера, например, НПО не участваха активно в разработването на правилата, свързани с прилагането на Закона за социалните услуги. НПО, които работят в сферата на околната среда, също имаха затруднения с достъпа до съответните институции, както и до информация, която би трябвало да се оповестява публично. Например, налагаше им се да предприемат съдебни действия, за да получат достъп до информация за качеството на въздуха.

Правителството имаше по-слабо желание да работи с НПО през 2020 г. и преустанови някои инициативи, насочени към сътрудничество с НПО сектора. Според Закона за ЮЛНЦ Съветът за развитие на гражданското общество (СРГО), чието предназначение е да бъде форум за сътрудничество между правителството и НПО, трябваше да бъде създаден до 1 януари 2018 г. СРГО е консултативен орган към правителството с петнадесет члена и се ръководи от заместник министър-председател. Въпреки че най-накрая през април и

май 2020 г. се проведеха избори за СРГО с участието на 279 НПО, в края на годината той все още не бе учреден. След обявяването на резултатите от изборите Комисията за противодействие на корупцията и отнемане на незаконно придобито имущество представи становище пред Министерския съвет, в което се твърди, че са нужни промени в Правилника на СРГО, за да се: (1) гарантира равнопоставеност между неправителствените организации, участващи в различни програмни области; (2) гарантира достатъчно прозрачност, тъй като само публикуването в www.strategy.bg не е достатъчно; (3) премахне възможността за конфликт на интереси в СРГО, тъй като ще отговаря за разпределянето на публични средства. С това свое действие за първи път от създаването си Комисията за противодействие на корупцията изрази възражения срещу нормативен акт, с цел противодействие на корупцията. Същевременно Правилникът на СРГО премина през две публични обсъждания, преди да бъде приет.

Бе отменен също така изборът на Българския институт за правни инициативи (БИПИ) за Гражданския съвет към Министерството на правосъдието за наблюдение на реформата в съдебната система. Въпреки че не бяха посочени формални причини, БИПИ редовно критикува съдебната реформа в страната. Организацията обжалва това решение пред Върховния административен съд, но жалбата бе обявена за недопустима. Освен това НПО критикуваха процедурата за номиниране на Омбудсман през март, в това число и факта, че не им е било позволено да номинират кандидати директно, а само чрез депутати.

В същото време Общественият съвет към Парламентарната комисия по взаимодействие с НПО и жалбите на гражданите продължи да провежда срещи въпреки пандемията и да изготвя становища по важни въпроси като Закона за социалните услуги; предложените ограничения в Закона за ЮЛНЦ за НПО-та с чуждестранно финансиране; възможността общите събрания да се провеждат онлайн по време на пандемия; и Закона за бюджета и предложените в него мерки за подкрепа на НПО.

Предвид нежеланието на правителството да сътрудничи с НПО, някои от кампаниите на НПО насочиха жалбите си, вместо към правителството, към различни европейски институции. Пример за резултат от такива действия бе докладът на Комисаря по правата на човека на Съвета на Европа след посещението ѝ в България в края на 2019 г. Докладът критикува нападите срещу НПО и по-специално оттеглянето на Стратегията за закрила на детето и отлагането на влизането в сила на новия Закон за социалните услуги. Също така, в резултат от застъпническа дейност на НПО Европейският парламент прие решение относно върховенството на закона в България, в което критикува, освен други, и предложените изменения в Закона за ЮЛПЦ, свързани с чуждестранното финансиране. НПО работещи по въпросите на правосъдието и съдебната реформа изготвиха няколко становища, включително писмо до Комисията по граждански свободи, правосъдие и вътрешни работи (LIBE) на Европейския парламент.

През 2020 г. бяха организирани много граждански кампании. Например, една гражданска кампания успя да накара правителството да се съгласи да построи нова детска болница, вместо да ремонтира изоставена сграда. Световният фонд за защита на дивата природа WWF спечели Наградата на европейските граждани от „Натура 2000“ за своята програма за съхраняване на вековни дървета, което бе пример за успешно партньорство между НПО и държавни институции в България и за мобилизиране на обществена подкрепа. Друг пример бе кампанията за ангажирането на НПО в обсъжданията във връзка с Националния план за възстановяване и устойчивост, организиран от група НПО, водени от „Форум Гражданско участие“, „Български дарителски форум“, БЦНП, Института за пазарна икономика и WWF. Въпреки положените усилия НПО не са упоменати в Националния план за възстановяване и развитие.

Що се отнася до взаимодействието с вземащите решенията, през 2020 г. НПО отново се стремяха да противодействат на отрицателни инициативи, а не толкова да осъществяват проактивна застъпническа

дейност. Пример бе кампанията срещу предложените изменения в Закона за закрила на детето, в която седемдесет НПО подписаха становище срещу проектозакона. Положително развитие е свързано с одобряването от правителството на проектозакона за жестомимичния превод и приемането му от Народното събрание на първо четене с пълно мнозинство, което бе успешен пример за кампания на организации на хора с увреден слух в продължение на няколко години; Народното събрание прие закона на второ, последно четене през януари 2021 г.

Неправителствените организации се обединяват и реагират, когато в нормативната уредба за сектора се въвеждат предложения за ограничения, както това стана при предложението за изменения в Закона за ЮЛНЦ във връзка с чуждестранното финансиране. От друга страна усилията за избора на членовете на СРГО не доведоха до неговото създаване повече от четири години след приемането на измененията в Закона за ЮЛНЦ, регламентиращи съществуването му. През 2020 г. не бе постигнат напредък по отношение на проектозакона за доброволчеството, който в края на годината все още не бе минал на първо четене в Народното събрание.

ПРЕДОСТАВЯНЕ НА УСЛУГИ: 3.1

През 2020 г. не са настъпили промени по отношение на предоставянето на услуги от НПО. Въпреки някои положителни развития, сред които разширяването на услугите на НПО в отговор на пандемията, те бяха неутрализирани от непрестанните опити да се ограничи възможността за възлагане на НПО на социални услуги с държавно финансиране. Сред тези опити бяха организирани кампании срещу НПО, предоставящи социални услуги, и жалбата пред Конституционния съд, чиято цел бе да възпрепятства влизането в сила на Закона за социалните услуги.

НПО продължиха да предоставят широк спектър услуги в области простиращи се от образованието до социалните услуги в подкрепа на мигранти, младежи и малцинства. През 2020 г. НПО разшириха обхвата на

услугите си, за да отговорят на потребностите, възникнали от пандемията, като се справиха успешно с осигуряването на помощ на тези, които бяха най-силно засегнати от COVID-19. Освен традиционните услуги, те успяха да предложат нови услуги като: предоставяне на информация и психологически консултации; осигуряване на храна и стоки от първа необходимост; пазаруване за възрастни хора; осигуряване на предпазно облекло и хигиенни материали; аналитична работа и застъпничество; набиране на средства и финансова помощ за нуждаещи се семейства; правни консултации; обучение и онлайн консултации; и работа с доброволци.

Като цяло услугите на НПО отговарят на нуждите на хората. Много НПО разбират колко важно е събирането на данни, което им помага да представят по-добре постигнатите успехи и да популяризират работата си. Благодарение и на това, според резултатите от проучване на обществените нагласи, проведено от „Алфа Рисърч“ през юни 2020 г., повечето респонденти изразяват подкрепа държавата да си сътрудничи с НПО при предоставянето на услуги в единадесет от петнадесетте области на обществения живот – за разлика от само две области (животни и природа) при проучването през 2018 г. Освен това 39 процента от респондентите посочват, че биха се обърнали към НПО за помощ – в сравнение с едва 29 процента при предишното проучване.

НПО полагаха усилия да откликват на нарастващите потребности в обществото въпреки ограничения си капацитет. Трудните обстоятелства през 2020 г. бяха голям шок за доставчиците на услуги и се стигна до професионално прегаряне на служителите, което очерта нуждата от повече специалисти. НПО продължиха да предоставят някои платени услуги. Например, някои социални предприятия на НПО започнаха да шият

защитни маски и да предлагат храна за възрастни на достъпни цени. И те обаче, както други малки предприятия, изпитваха затруднения. Пандемията засегна и организации, предоставящи социални услуги в общността, поради ограничения физически достъп до много от услугите им.

Положително е, че Законът за социалните услуги влезе в сила през юли 2020 г. въпреки възраженията срещу него. Това бе важен успех, тъй като през 2019 г. кампанията срещу това, НПО да бъдат доставчици на социални услуги, бе доста силна. Според Агенцията за социално подпомагане през 2020 г. на НПО са делегирани 295 услуги, финансирани от държавата (22 процента от всички услуги с държавно финансиране). Други частни доставчици са получили само двадесет и три услуги (около 2 процента от всички услуги с държавно финансиране). Това е още едно доказателство за значимостта на НПО в процеса на предоставяне на социални услуги. Въпреки това повечето услуги се предоставят от общините и все още има отрицателни примери: например, промяната в начина на предоставяне на услуги за бездомни хора е довела до намаляване на финансирането от държавния бюджет.

СЕКТОРНА ИНФРАСТРУКТУРА: 2.9

Наблюдава се известно подобрене в инфраструктурата подкрепяща работата на НПО през 2020 г., което се дължи най-вече на засиленото сътрудничество между НПО по време на пандемията. НПО традиционно получават подкрепа чрез членски организации: например, Националната мрежа за децата осигурява правна подкрепа на НПО посредством мрежата си от юристи. Има и няколко примера за отделни НПО, които предоставят подкрепа на други организации. Например, БЦПН предоставя информация относно пререгистрацията на НПО, изисквания във връзка с мерките срещу изпирането на пари, както и как според закона да се действа при форсмажорни обстоятелства. „Fine Acts“ разработиха наръчник за креативен активизъм, наречен „Creative Playbook“. Информационният портал за НПО организира инициативи в подкрепа на НПО и публикува положителни истории за важната работа, която вършат НПО.

Няколко местни дарители се включиха в отпускането на безвъзмездни средства през 2020 г., а някои български организации, предоставящи безвъзмездни средства, разширяват дейността си в региона. Например, Институт „Отворено общество“-София управлява инициативата „Активизъм на местно ниво за климатична справедливост“ в Централна и Източна Европа. През 2020 г. особено осезаема бе способността на НПО да набират и разпределят средства. Имаше няколко успешни кампании за набиране на средства в подкрепа на проекти на НПО за ответни действия във връзка с COVID-19. Например, Българският фонд за жените събра 73 000 лева (36 500 евро) чрез кампания за набиране на средства и предостави безвъзмездни средства на организации, които се борят с домашното насилие. Създаденият спонтанно фонд „Обединени срещу COVID-19“ по инициатива на фондация „Америка за България“ събра и предостави безвъзмездно повече от 1 милион лева (500 000 евро) за преодоляване на последствията от COVID-19, като голяма част от средствата бяха за НПО.

През 2020 имаше силно изграждане на коалиции. Един от най-добрите примери за организации, които обединиха действията си, бе инициативата „Ще се справим заедно“ на БЦПН, Националната мрежа за децата, Информационния портал за НПО, сдружение „Общност мостове“, фондация „Светът на Мария“ и много други социални организации. Бяха събрани полезни материали и практики като начини за работа с клиенти на социални услуги в условията на пандемия и съвети за организирането на програми за дистанционно обучение, както и споделянето им с други НПО, за да им помогне да се справят с породените

от пандемията проблеми. Продължиха да са активни и съществуващите мрежи и коалиции като Националната мрежа за децата и „Форум Гражданско участие“.

Сред НПО имаше голям интерес за онлайн обучения по теми като цифрови инструменти за участие и застъпничество през социалните мрежи. Националната мрежа за децата разработи обучения за връзки с обществеността в условията на криза. Положителен ефект от пандемията, свързан с преминаването на онлайн режим на работа от дома, бе възможността за малки организации извън столицата да участват в обсъждания на важни секторни въпроси и да споделят вижданията си, както и да не се чувстват толкова изолирани. Освен това преминаването към онлайн работа даде възможност на малки организации да участват във висококачествени обучения.

През 2020 г. продължиха някои дългосрочни партньорства и възникнаха нови инициативи, сред които такива, насочени към справяне с последствията от COVID-19. Например, с подкрепата на община Ловеч сдружение „Граждански инициативи“ откри две горещи линии, едната от които бе възможност за възрастни и други уязвими хора да потърсят помощ за пазаруване или лекарства, а другата предоставяше психологическа подкрепа. Създаването на фонда „Обединени срещу COVID-19“ също беше в резултат от междусекторно сътрудничество. WWF, синдикати и няколко общини в България си сътрудничат във връзка с Декларацията за справедлив енергиен преход, за да се търсят решения за прехода от енергетика на твърди горива към нисковъглеродна енергетика. НПО провеждаха и застъпническа дейност пред компаниите с цел подобряване на средата за социално предприемачество, включително посредством семинар, посветен на създаването на нови финансови инструменти за подкрепа на социални предприятия.

ОБЩЕСТВЕН ПРЕСТИЖ: 3.8

Общественият престиж на НПО показва умерено подобрение през 2020 г., което се дължи най-вече на положителната роля на НПО по време на пандемията. Освен това повече хора имаха възможност за пряко взаимодействие с организации и много дейности преминаха на онлайн режим, което позволи по-добра видимост за НПО (в сравнение с националните телевизионни канали, където достъпът за повечето НПО е ограничен).

Традиционните медии публикуваха все повече положителни материали за НПО и резултатите от работата им през 2020 г. Представяха се и повече истории за благотворителна дейност, в много от които се подчертава ролята на НПО. Коалицията от НПО, водена от „Форум Гражданско участие“ и

подкрепена от програмата „Civitates“, съдейства за заснемането на документален филм за положителната работа на НПО, който бе излъчен по Българската национална телевизия. Дарик радио, една от националните радиостанции, и Offnews, голяма онлайн медия, създадоха специални програми и материали за НПО.

Резултатите от проучване на „Алфа Рисърч“ показват, че през последните две години отношението към НПО е станало по-положително. Отбелязва се нарастване на доверието в НПО от 24,7 процента през 2018 г. на 31,3 процента през 2020 г., а степента на недоверие е спаднала от 23,7 процента на 17,7 процента. Според проучването само 15,8 процента от хората споделят, че единствено държавата трябва да решава проблемите на обществото, докато 32,2 процента са на мнение, че тя трябва да прави това заедно с НПО, а според други 37,4 процента освен за решаване на проблеми НПО играят роля и за защита на права.

Не се установява промяна в отношението на бизнеса към НПО през 2020 г. Много компании продължават да са партньори с НПО. Правителството обаче не показва реална подкрепа за НПО през годината. Това се

потвърждава от липсата на целенасочени мерки за облекчаване на последствията от пандемията в сектора, липсата на консултации с НПО и забавянето на създаването на СРГО. Освен това продължиха отрицателните изказвания срещу сектора от членове на правителството. Например, в коментари по отношение на протестите срещу правителството министърът на отбраната каза, че не може няколко соросоидни НПО и извънпарламентарни политически сили да дойдат на власт и да разрушат държавата, за да разрешат гей браковете и да създадат т.н. джендър република.

НПО разбират колко е важно да популяризират работата си предвид атаките срещу НПО сектора през последните години. Социалните медии и интернет служат като основен канал на българските НПО за връзка с обществото, но много от тях поддържат и контакти с журналисти. Сред резултатите от тези усилия са специален календар с положителни истории за НПО (dobroto.bg) и положителните истории за НПО, публикувани в Информационния портал за НПО.

Имаше опасения, че скандалът с „Help Karma“ ще се отрази на даренията за НПО и ще накърни техния престиж. НПО обаче реагираха бързо и актуализираха етичните стандарти за НПО, разработени през 2010 г., за да покажат на обществото, че са прозрачни. Етичните стандарти са седемнадесет в следните три области: прозрачност, отчетност и контрол; човешки ресурси; и конфликт на интереси. За да ги приемат, организациите трябва да си направят самооценка и да представят декларация, че ще спазват стандартите в работата си. От НПО се изисква по закон да публикуват годишни отчети и работещите НПО изпълняват това изискване.

Отказ от отговорност: Изразените тук мнения са мнения на панелистите и други изследователи по проекти и не отразяват непременно вижданията на USAID или FHI 360.